

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR
INTERDISZCIPLINÁRIS DOKTORI ISKOLA
„A KORMÁNYZÁS TERÜLETI, TÖRTÉNETI ÉS TÁRSADALMI DIMENZIÓI”
POLITIKATUDOMÁNYI DOKTORI PROGRAM
Programvezető: Pálné Dr. Kovács Ilona

Önkormányzás és telepítéspolitika Izraelben

Tézisek

Témavezető:
Dr. Hajdú Zoltán

Készítette:
Grünhut Zoltán

Pécs, 2012

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés

- Témaválasztás és módszertan 4
- Kutatási kérdések és előzetes hipotézisek 5
- A dolgozat felépítése 6

Előzetes megállapítások a kutatás kontextusa tekintetében 7

Az államalapításhoz vezető út 10

1948-tól napjainkig 14

Következtetések 22

A kutatás során felhasznált fontosabb irodalmak 29

A szerző fontosabb publikációi és előadásai a kutatáshoz kötődően 34

BEVEZETÉS

Témaválasztás és módszertan

Izrael újkori története minden szempontból – úgy a szerteágazó diplomáciai és a szövényes belpolitikai ismérvek alapján, mind az összetett és igen eseménydús módon változatos hadászati, gazdasági, továbbá társadalmi és etnikai aspektusok oldaláról nézve – alaposan feldolgozottnak tekinthető a nemzetközi szakirodalomban. Több kötetnyi forrás taglalja az államalakuláshoz vezető folyamatok sajátosságait és főbb állomásait, miképpen bőséges az 1948 májusában függetlenséget nyert ország történeti mérföldköveinek részletezése is. Jelen dolgozat e hatalmas merítési lehetőséget igyekszik kihasználni egy, a hazai tudományos munkák között mindenképpen újszerű, de a nemzetközi irodalmakat olvasva sem „agyonkutatott” kérdéskör bemutatásához: annak vizsgálatához, hogy a palesztinai zsidó települési önkormányzatok mennyiben járultak hozzá Izrael megalakulásához, illetve a függetlenedést követően annak stabilizálódásához, az államberendezkedés és a közigazgatási struktúra intézményesüléséhez, továbbá az okkal rendkívülinek nevezhető biztonsági, gazdasági és társadalmi kihívások leküzdéséhez.

Mivel indokolható a témaválasztás? Először is mindenképpen kiemelendő, hogy Izrael megalakulása, illetve a nemzetek közötti létjogosultságának kivívása egy nagyon mozgalmas, összetett, emocionális hatásokat kiváltó történet, melyet bármilyen nézőpontból, bármilyen meggyőződést képviselve vizsgálunk, számos érdekességgel szolgálhat. Több mint motiváló a közismert eseménysorokat, a mérföldkőnek tekinthető döntéseket és fordulópontokat új megvilágításba helyezni, bizonyos történéseknek, egy, a főáramlathoz tartózkodó érveléstől eltérő magyarázatot adni. Másodsorban ugyanilyen ösztönző elszakadni az Izrael kapcsán általában jellemző biztonság- és katonapolitikai, geopolitikai, geogazdasági, illetve nemzetközi jogi vizsgálati fókuszról, módszertantól, s az elkerülhetetlenül is szóba kerülő ilyesféle aspektusoknak egy másfajta megközelítést adni. Harmadsorban gondolatébresztő annak számbavétele, hogy a zsidó állam megalakulása óta állandó, nyomasztó fenyegetésekkel kénytelen megküzdeni, legalábbis a létrejöttét követő első két évtizedben folyamatos harcban állt a különböző belső és külső kihívásokkal fennmaradása érdekében, mely erőfeszítéseire bár hatalmas arányú és igen szerteágazó segítséget kapott a határain túlról, mégis önmaga teremtetten meg (fegyverrel, politikai, gazdasági és társadalmi döntésekkel) léte elvitathat-

tatlanságát. Ez alapos szervezettséget, elhivatott tudatosságot, valamint fejlett intézményi kultúrát sejtet, olyan fundamentumokat, amelyek a függetlenedést megelőzően kiforrottak már. Hogy mennyiben tekinthetőek megalapozottnak e vélelmek, ennek megválaszolására vállalkozik jelen disszertáció.

A dolgozatot alapvetően egy kettős, időbeli és térbeli kontextus határozza meg. Előbbi tekintetében nem a kronológikus rend funkcionál vezérfonalként, noha a történeti folyamatosság tetten érhető, sokkal inkább az Izrael Állam megalakulása előtti, illetve az azt követő korszak elkülönítése fontos. A térbeliség vonatkozásában ugyanilyen mérvadó fókusz érvényesül az események lokális dimenzióinak hangsúlyozásakor. A kutatás szemlélete multidiszciplináris: politológiai, történelmi és jogtörténeti megközelítés jellemzi. A részben leírói, részben elemzői-értékelői vizsgálati módszer másodlagos szakirodalmi, jogi és statisztikai forrásokra épül, azoknak egy újfajta feldolgozását adja. Kifejezett elméleti alapot, mely az azt követő kutatási lépéseket keretbe foglalná, nem került kidolgozásra, a szakirodalmi utalások és megállapítások folyamatosan köszönnek vissza, szervesen beágyazottan jelennek meg.

Kutatási kérdések és hipotézisek

A disszertáció megírását három kutatási kérdés megválaszolása motiválta: 1) A zsidó települési önkormányzatoknak milyen szerepük volt Izrael megalakulásában és megszilárdulásában? 2) Az izraeli önkormányzatok mennyiben és milyen formában járultak hozzá az 1948-at követő folyamatos kihívások leküzdéséhez? 3) Milyen irányú fejlődés várható az izraeli önkormányzati struktúrában? E három kérdéshez három előzetes hipotézis párosult:

- 1) A cionista pionirkorszakban, az államalapítás eszményétől vezérelve legalább olyan fontos szerepet töltöttek be a folyamatosan létrejövő zsidó települések, illetve azok fokozatosan elismerést nyerő önkormányzati intézményei Izrael függetlenedésében, mint a nemzetközi cionista mozgalom legkülönbözőbb szervezetei. A palesztinai zsidó települések autonómiatörekvései, az önálló igazgatás, gazdálkodás és helyi döntéshozás jegyében kifejtett szerepvállalásaik, illetve azokkal párhuzamosan a lokális kereteken túllépő kooperációs készségük (a rendvédelem, a külkereskedelem, az infrastruktúrafejlesztés, stb. téren), illetve intézményes együttműködésük nélkülözhetetlen tényező volt a magas diplomáciai eredmények palesztinai érvényesítése szempontjából. 1948

előtt minden zsidó települési önkormányzat kvázi „városállamként” működött, ami kulcstényezőnek bizonyult a tényleges állam megteremtése során.

- 2) Mint ismeretes, a zsidó állam függetlenségének kikiáltását követő napon megkezdődött az első arab–izraeli háború, mely hadakozás következtében az újdonsült ország minden századik lakosa életét veszítette. A fennmaradásért folytatott rendkívüli küzdelmet aztán egy hatalmas arányú bevándorlás követte, több százezer ember letelepítésének kihívásával. Összegezve tehát egy külső, állandó fegyveres készültséget igénylő háborús nyomás, valamint egy párhuzamosan eluralkodó belső, társadalmi törésvonalaktól szabdalt, gazdasági kilátástalansággal terhelt, azonnali intézkedéseket igénylő államépítési lépéskényszer közepette stabilizálódott Izrael, mely szükséghelyzet alapvető centralizációs folyamatokat indított el: a zsidó „városállamok” igazgatási potenciáit és pókháló-típusú együttműködéseit a központi intézményrendszer ragadta hatalmába. A települési önkormányzatok lakossági felhatalmazással elveszítették autonómiájukat, de ennek eredményeként valóra váltották a nemzeti önrendelkezés magasztos célját.
- 3) Az immáron több mint hatvan éve beteljesült cionista álom, Izrael megkérdőjelezhetetlen létjogosultsága a világ országai között egyre gyakrabban felveti a lokális hatalomgyakorlás jog- és hatásköri, tartalmi elemeinek kibővítését, a re-decentralizáció szükségességét, de legalábbis a közigazgatási struktúra olyasféle reformját, melyben a települési önkormányzatok jelentősebb befolyással érvényesíthetik érdekeiket. A hosszú évek óta tartó szakmai polemizálásban úgy a decentralizáció, mind a centralizáció hívei nyomos érveket képesek felhozni, így innovatív elmozdulás leginkább a köztes megoldásokból, a metropolitanizmusból és a regionalizmusból következhet, előbbi melleleg a nemzetállami egységhez, míg utóbbi – kellő pragmatikusság mellett – talán a sokévtizedes izraeli–palesztin konfliktus lezárulásához is hozzájárulhat.

A dolgozat felépítése

Szerkezetileg az értekezés két nagyobb egységre osztható: az első rész az államalapításhoz vezető időszakot öleli fel, hét témakört bemutatva, míg a második Izrael 1948-ban kikiáltott függetlenségétől tekinti át a legfontosabb, kapcsolódó kérdéseket összesen tizenegy fejezetre osztva. Első szakaszában a kutatás feleleveníti a cionizmus, mint

ideológia és mozgalmi eszme kialakulását, a legfőbb teoretikusok megállapításait, valamint a zsidó önrendelkezési törekvés világpolitikai kérdéssé válását. A 19. századvégi Palesztina politikai, társadalmi és gazdasági sajátosságainak, valamint az oszmán fennhatóság alatt e területen élt zsidóság életkörülményeinek bemutatását követően tárgyalja a dolgozat a cionizmus gyakorlati térnyerését, tehát a telepalapítási, öngazdags-építési folyamatot. Rövid nemzetközi kitekintést téve, az Oszmán Birodalom összeomlásának, illetve a brit gyarmati-mandátumi behatolás megvalósulásának mérföldköveit összegzi az értekezés, majd részleteiben vizsgálja a palesztinai közigazgatási struktúra reformszakaszait az 1918–1948 közötti három évtizedben. Az első rész utolsó fejezete a zsidó államalapítás lokális színterű, illetőleg nemzetközi aspektusainak egymásra markánsan ható eseményeit és összefüggéseit mutatja be.

A Függetlenségi háború nyomán területileg megnagyobbodott, rövid időn belül többmillió arányú, ellentétes irányú népességmozgásokat megélt Izrael stabilizálódásának különböző momentumait tekinti át a második fejezet első négy témaköre, kitérve a máig vitatott megítélésű államosítási procedúrákra, a bevándorló zsidó tömegek letelepítésére, élelmezésére, egészségügyi ellátására, oktatására, foglalkoztatására és társadalmi integrálására, az e fenyegető kihívások kezelése végett foganatosított kormányzati válaszokra, valamint a mindezen körülmények okán feltartóztathatatlanul intézményesülő centralizált államberendezkedésre, a települési önkormányzatok szerepének átalakulására. Három különálló, ám szorosan összefüggő fejezet mutatja be a mai Izrael tér- és településszerkezetét, az önkormányzatok jogállását, feladat- és hatásköreit, pénzügyi és gazdálkodási jellemvonásait, a helyi politika szereplőit, valamint a lokális intézményi struktúrát. Az egyedi karakterjegyek alaposabb körüljárása okán a rurális Izrael kistelepüléseinek, a kisebbségi lakosságú helyhatóságok sajátosságainak, valamint a vitatott státuszú térségekben fekvő zsidó telepek leírásának külön-külön fejezeteket szentel az értekezés. Végezetül, az utolsó témakör a harmadik kutatói kérdés megválaszolására összpontosít, kidomborítva az izraeli önkormányzati struktúra fejlődési irányait, illetve azok lehetséges következményeit.

ELŐZETES MEGÁLLAPÍTÁSOK A KUTATÁS KONTEXTUSA TEKINTETÉBEN

Izrael létrejöttét egy állam-újraalapítási folyamat, illetve törekvés beteljesüléseként kell értelmeznünk, melyhez hasonló példák csekély számban ugyan felidézhetőek a történelemből (lásd Lengyelország többszöri feldarabolását és újraalakulását), ám azok

közül egyik sem ölel fel olyan jelentős, évszázadokon, sőt évezredekén túlnyúló időke-
retet, mint amilyen a zsidó országvesztés-országalapítás köztes korszaka. Emiatt nem
túlzás annak nyomatékosítása sem, hogy a zsidóság nemzettudata és állameszménye a
legátfogóbb történeti kontinuitással bíró közösségi identitásfundamentum. Fontos to-
vábbá kiemelni, hogy az izraeli állam-újraalapítást egy olyan, diaszpórába kényszerít-
tett nép vitte véghez, mely nemcsak a független hazáját veszítette el, de az annak terü-
letével való fizikai összekapcsolódást is, így a szabadság előfeltételeként a visszatérés
követelménye fogalmazódott meg: visszatérés arra a földre, mely időközben két másik
monoteista vallás követői számára szintúgy különleges jelentőségűvé vált.

Több mint ironikus, de a száműzetésbe kényszerített zsidóság sok-sok évszáza-
don át annak köszönhette összetartozását és fennmaradását, hogy a számos kulturális
kapocs (vallás, nyelv, joggyakorlat, tradíciók) mellett minduntalan kiközösítéseknek
(gettóba kényszerítésnek, diszkriminációknak, asszimilációs tilalmaknak, bizonyos
foglalkozásoktól és hivatalviseléstől való eltiltásnak) volt kitéve, melyek hozadéka-
ként, egyfajta főhatalmi nem törődésből következő jogosítványként korlátozott ön-
kormányzással élhetett. Így például a zsidó közösségek Kelet- és Nyugat-Európában
egyaránt létrehozhatták speciális közzolgálati struktúrájukat: vallási és oktatási fel-
adatokat ellátó zsinagógával, rituális fürdővel, rabbinikus bírósággal, szegényházzal és
kóservágóval. Noha földtulajdont rendszerint nem birtokolhattak, ebből is következtek
bizonyos előnyök: városlakokká váltak, a földesurak önkénye helyett többnyire köz-
vetlenül az uralkodó alárendeltjei voltak, minek okán speciális jogi státusz illette meg
őket, s bár adóterheik átlagfelettinek bizonyultak, a közösség egyes kereskedő és céh-
tulajdonos tagjai meggazdagodtak, mely hitelezési tőkét teremtett, illetve a segélyek-
ből élők kilátásait is javította. Az elszigetelésnek úgyszintén voltak pozitív velejárói:
nem hígultak fel az identitási alappillérek, erős maradt a kohézió, s a gettófalak időn-
ként védelmet is nyújtottak a fosztogatókkal szemben. Vitathatatlan tény, hogy a kato-
likus antijudaizmusnál a protestáns sem volt sokkal visszafogottabb, ráadásul a zsidó-
ság bármikor „ellenségként” szolgálhatott a hatalmon lévők, illetve az arra áhítózők
törekvéseiben, merthogy az antiszemitizmus hamis tanai kapcsán mindig megértőbb
volt a társadalmi többség, mint a tolerancia irányában, ennek ellenére számos törvény-
kezés ismert (a kontinens keleti és nyugati felén egyaránt), amelyek védelmet és korlá-
tozott politikai-kulturális öngazgatást biztosítottak a zsidó alattvalóknak.

Az európai felvilágosodásig tartós javulás nem történt a zsidóság életkörülmé-
nyeiben, a fejlődést sejtető konszolidációs szakaszokat többnyire feldúlták tragikus
végkimenetelű hirtelen visszaesések. Amikor az egyenjogúsítás egyre növekvő mér-

tékben osztársadalmi céllá lépett elő, megragadva a kínálkozó lehetőséget, a zsidóság részéről is felerősödött az emancipációs szándék, a várt áttörés azonban csaknem érkezett el, mely előtérbe nyomta az egyéni asszimiláció megvalósíthatóságával, de a közösségi integráció kivitelezhetetlenségével kapcsolatos kritikai észrevételeket. E ponton ismerték fel egyes zsidó teoretikusok, hogy csakis a diaszpórabeli tömegek összefogása, illetve a nemzeti önrendelkezés megteremtése teheti múlttá az antiszemitizmus problémáját. Ily módon az államépítési folyamat gyakorlati szakaszában ugyanúgy építeni tudtak a Palesztinába költöző zsidók a kiközösítés tragikus közösségi élményeire, miképpen e szegregáció fent írt öngazgatási tapasztalataira és hozadékaira.

Egy további említésre érdemes sajátossága a cionista államalapítási törekvéseknek, hogy azok akkor kerültek a világpolitika napirendjére, amikor már lázasan zajlott a gyarmatosítás, Afrika, Ázsia és Óceánia nagyhatalmak közötti újrafelosztása, így a kolonizációs kontextusban egyáltalán nem váltott ki megrökönyödést a zsidóság földszerzési elhatározása, sőt a cionisták és a gyarmatosítók (előbb a németek, majd a britek) szövetkezési kísérletei természetesnek hatottak. Palesztina kulturális jelentősége, az Oszmán Birodalom hanyatlásával párhuzamosan ébredő arab nacionalizmus, illetve az abban rejlő geopolitikai és gazdasági lehetőségek Nagy-Britannia és Franciaország általi felismerése, valamint az első világháborút követően amerikai nyomásra – a wilsoni pontok révén – alapulvált nemzeti önrendelkezés megteremtésének szorgalmazása azonban mind ellene voltak a zsidó haza kolonialista típusú létrehozásának. Amikor a britek 1918-ban elragadták Palesztinát az oszmánoktól rögvest felmerült a kérdés: mi lesz a terület további sorsa? Arab állam alakul? Zsidó állam alakul? Külső hatalom veszi kezébe a főhatalmat? A londoni kormányzat végül az „oszd meg és uralkodj” elvét követve megkísérelte palesztinai pozícióit nemzetközi legitimitációval bebetonozni, mely új kontextust eredményezett: a britek felszabadítókból gyarmatosítókká lettek, miközben az arabok és zsidók pedig egyazon terület függetlenedését tűzték zászlajukra, harcolva az európai főhatalom, valamint egymás ellen is. Összegezve tehát a cionista államalapítási törekvések erőszakmentes kolonizációs folyamatként indultak a gyarmatosítóként jelen lévő oszmánokkal szemben, dekolonizációs ellenállásként folytatódtak a brit megszállók kiszorításáért, párhuzamosan polgárháborúvá szélesedtek az arab nacionalizmus fenyegetése miatt, s végül függetlenségi háborúval zárultak a szomszédos arab országok támadásának eredményes visszaverésével.

A zsidó állam újraalapításában nem volt, s ma sincs teljes egyetértés a zsidóság körében, merthogy a cionizmus kikristályosodásától hallatják hangjukat szigorúan valóságos nézeteket vallók, akik szerint az ország újbóli megalakulása csakis a Megváltó

eljövetele nyomán következhet be, egyszerű ember a zsidó haza létezését nem kiálthatja ki. Az ortodox anticionisták ugyanakkor elfogadták és ma sem vitatják, hogy az Izrael földjére való visszatérés, a terület zsidók általi benépesítése hasznos cselekvés a messianizmus szempontjából, így a cionizmus ilyesféle céljaival azonosulni tudnak. A vitatott értelmezésekből és a kölcsönös érdekekből született status quo megállapodás lényege, hogy Izrael megalakulhat olyan világi demokratikus államként, ahol az emberek alkotta törvények nem ellentétesek az isteni parancsolatokkal, ahol a társadalmi együttélés feltételei követik a judaizmus előírásait, s ahol a cionista zsidók kiteljesíthetik a nemzeti önrendelkezést, miközben az anticionista zsidók pedig jogsérelmek nélkül várhatják a Megváltó eljövetelét, az „igazi Izrael” megalakulását.

AZ ÁLLAMALAPÍTÁSHOZ VEZETŐ ÚT

Az értekezés kiindulópontja az antiszemita pogromoktól sújtott Kelet-, illetve a megmetszaporodó zsidóellenes társadalmi hangoktól terhes Nyugat-Európa. Az első hasábkon megelevenednek a vallásos cionista eszmei előfutárok, köztük a Magyarországon aktív Hatam Szofer, Natonek József, Jehuda Alkalai és Jekutiél Hirschenstein gondolatai, majd bemutatásra kerülnek a kontinens nyugati (Cvi Kalischer, Moses Hess és Natan Birnbaum) és keleti felén (Leon Pinszker, Perec Szmolenszkin, Mose Lilienblum és Ahad Haam) maradandót alkotó teoretikusok. A legnagyobb figyelmet Theodor Herzl számára szenteli e bevezető fejezet, részleteiben feltárva a modern cionizmus atyjaként számon tartott publicista-diplomata legfontosabb munkáit, valamint alázatosan elhivatott szerepvállalásait, melyek révén a nagypolitika megkerülhetetlen és elbagatellizálhatatlan kérdésévé tette a zsidó önrendelkezés és államalapítás ügyét. E fejezet legfontosabb következtetései kapcsán indokolt kiemelni, hogy a cionista teoretikusok szellemi aktivitása nélkül nem alakulhatott volna ki az európai kontinenst behálózó mozgalmi struktúra eszmei bázisa, ugyanakkor a kormányzatokra diplomáciai nyomást gyakorolni képes intézményrendszer működtetéséhez elengedhetetlennek bizonyult a zsidó vagyonosok anyagi támogatása, miközben a palesztinai gyakorlati eredmények pedig az odaköltöző pionírok erőfeszítései révén váltak kézzelfoghatóvá. Vagyis Herzl a cionista „gépezet” vezetőjeként e három pólust igyekezett egységbe kovácsolni, a közös cél végett összefogni, a Palesztinába irányuló bevándorlás felgyorsulása, a politikai tőke annak révén tapasztalható eltolódása, valamint a „mozgalmi hajtóerő” egyértelmű megragadása miatt, az erőviszonyok azonban egyre inkább a palesztinai zsidó elit javára mozdultak el.

A következő fejezet a 18–19. századi Palesztinába kalauzolja az olvasót, bemutatva az oszmán fennhatóság alatt tengődő tartomány társadalmi, politikai és gazdasági viszonyait, valamint az azok megreformálására kényszerből tett központi intézkedések eredményeit. Ehelyütt említésre kerül továbbá a meginduló nyugati bevándorlás és kapcsolatteremtés, Palesztina kapuinak önkéntelen, de elkerülhetetlen kitárása a világ, legfőképpen Európa irányába, mely a gyarmatosító hatalmak mellett teret adott a formálódó cionizmus számára is. Fontos megállapítása e témakör bemutatásának a palesztinai városok politikai-gazdasági felértékelődése, az urbánus elit hatalmának stabilizálódása, mely az önkormányzás jogának elismerésében, illetve szélesítésében manifesztálódva autonómiát biztosított a zsidó közösség számára is. Ezen társadalmi-politikai átrendeződés, a maradi felfogású vidéki méltóságoktól a reformpárti városi notabilitások javára történő státuszeltolódás, valamint az azt elősegítő birodalmi megújulás prioritássá tette a modernizációt és az európai mintakövetést, alkalmas közeget teremtve a cionista aspirációknak.

A harmadik fejezet a palesztinai zsidó közösség viszontagságos történetét összegzi az oszmán fennhatóság kiépülésétől a cionista bevándorlás tömegessé válásáig, majdnem négy évszázadot felölelve, olyan reményteli periódusok bemutatásával, mint Cfát felemelkedése, Galilea zsidók általi benépesítése, valamint Ibrahim országlása, egyúttal olyan vézskorszakok taglalásával, amilyenek ibn Faruk, al-Dzsezzar és Abdullah rémuralmai bizonyultak. A 19. század második felétől növekvő befolyást szerző európaiak között megjelenő zsidó filantrópok palesztinai szerepvállalásai szintén e fejezetben kerülnek górcső alá, hangsúlyozva törekvéseik jelentőségét a cionizmus gyakorlati előkészítésében. E kérdéskör tárgyalása vonatkozásában összegzőképpen érdemes ideidézni annak tényét, miszerint az óhazában élő zsidóság egészen a 19. század végéig igen kiszolgáltatott helyzetben élt. Egyes helyi hatalmasságok ugyan felkarolták a közösséget, annak bizonyos térségekben élő csoportjait, a társadalmi, politikai, polgári egyenjogúság azonban egyénként és kollektívaként is érvényesíthetetlen maradt. Kodifikációs szempontból előrelépést hozott az oszmán reformfolyamat, nevesítve a birodalmi alattvalók teljes egyenlőségét, ezen alapelvárás azonban csak az európai hatalmak palesztinai térnyerését követően, előbb a zsidó filantrópok, majd a cionista úttörők szerepvállalásai révén vált számon kérhetővé, illetve az öngazgatás és az autonómia-törekvések tekintetében kihasználhatóvá.

A cionista bevándorlási korszakok és telepalapítások, a bizalmatlan, sőt sokszor ellenséges közegben képviselt pionírszellemiségű meggyökeredzés iránti tette kész elhivatottság, mint a zsidóság kollektív hazatérésének eredője adja a következő fejezet

gerincét. Megelevenednek előttünk olyan települések alapításának kihívásokkal teli körülményei, mint Rison Le Zion, Petah Tikva, Hadera és Tel-Aviv, miközben ott lehetünk a kibucmozgalom létrejötténél Degániában, valamint a pusztaságból és maláriás mocsárvilágból virágzóvá, gyümölcsökben és zöldségekben bővelkedővé tett zsidó gazdaságok kialakításánál Galilea domboldalain, illetve a parti síkságon. Noha a hazatérés, földvásárlás és letelepedés folyamata, a tornyosuló megpróbáltatások leküzdése, valamint az életkörülmények javítása érdekében tett erőfeszítések Palesztina egészének modernizálása szempontjából releváns hatásai önmagukban beszédesek a cionista önrendelkezési aspirációk sikere vonatkozásában, mégis érdemes mindezekhez hozzátenni a pionírkorszak kezdetétől jellemző kollektivismus érvényesülését, valamint a felsőszerv befolyásolásától mentesen, kvázi „városállamokként” funkcionáló, ám az öngazgatás kiterjesztését közös célként értelmező zsidó települések együttműködését, mely fundamentumok következetesen szolgálták az államépítés előrehaladását.

Az első világháború és az Oszmán Birodalom széthullása nyomán feltartóztatatlan lendületet kapó palesztinai politikai átrendeződés legfőbb állomásai, a titkos diplomáciai megállapodások, a nagyhatalmi diktátum jegyében született béketárgyalások, valamint a Nagy-Britannia mandátumi felhatalmazású térnyerését eredményező, gyarmatosító jellegű egyezmények összegzésének szentelt következő fejezet eredeti dokumentumokból vett idézetek révén illusztrálja a londoni kormányzat Palesztinapolitikájának arcátlanul öncélú, olykor az arabokat, másszor a zsidókat előnyben részesítő, a feleket ezáltal még inkább esküdt ellenségekké taszító mesterkedéseit. E nemzetközi kontextus ábrázolása, a nyilvánvaló palesztinai következményeken túl, két okból kifolyólag releváns: egyrészt az oszmánok kényszerű távozása nyomán úgy az arab, mind a zsidó nacionalizmus előtt kedvező perspektívák nyíltak azáltal, hogy a „Kié a föld?” kérdés legitim módon napirendre kerülhetett a felszabadítóként érkezett briteknek címezve, akik 1922-től, mint mandátumi hatalomgyakorlók kötelessé is váltak e kényes helyzet megválaszolására. Másfelől, amint beigazolódt, hogy Nagy-Britannia nem akar lemondani palesztinai pozícióiról, s ezért az egyre kaotikusabbá váló status quo fenntartásában érdekelt, megerősítést nyert az is: a cionizmus céljait csakis a palesztinai zsidó közösség további elszánt autonómiaépítése viheti sikerre, diplomáciai tárgyalásokra és ígéret-megállapodásokra nem lehet alapozni.

Először is az oszmán idők fokozatos közigazgatási decentralizációját tekinti át a soron következő, hatodik fejezet, bemutatva a vilájetekre, szandzsákokra, kazákra és náhijékre épülő struktúra sajátosságait. Jeruzsálem több szempontból is speciális státusza részletes elemzést érdemel, különösen mivel az ott intézményesített önkormányzati

hatalomgyakorlást a britek bevonulásáig további huszonegy településen honosították meg, alapot adva a modern helyhatósági rendszer kiépítéséhez. Az oszmán periódusban létrejött zsidó urbánus települések és mezőgazdasági falvak autonóm igazgatási struktúrája szintén alapos feldolgozást nyer, részben annak érzékeltetése miatt is, hogy az arab és zsidó önkormányzatok között mekkora különbség mutatkozott a demokriatikuság és az aktív lakossági részvétel tekintetében. A brit bevonulás és katonai kormányzás leírása, mint átmeneti időszak jelenik meg, amikor azonban számos közigazgatási reformra és központilag bátorított autonómiabővítésre került sor, melyek többségét a palesztinai zsidók használták ki, parlamentet, kormányt és differenciált működési területű szakszervezeti hálózatot alapítva. A mandátumi rendszer 1922-es intézményesedését követően ugyan sok változás történt a struktúrában, a főbb komponensek azonban megmaradtak, sőt jogszabályi megerősítést-tisztázást nyertek. A brit főkormányzóság centralizációs hajlama rendszerint mindenütt éreztette hatását, ám míg a zsidók annak dacára építették és bővítették autonómiájukat, olykor eredményes érdekvédelemző tárgyalásokat folytatva, addig az arabok csakis a főhatalom átvételére koncentráltak, a lokális ügyeket és intézményeket pedig elhanyagolták. Mindebből kifolyólag a palesztinai zsidók és arabok teljesen más úton indultak el az öngazgatás és a nemzeti önrendelkezés érvényesítése végett, mely bizonyosan közrejátszott abban, hogy a függetlenedést előbbi közösség egy hivatalosan el nem ismert, de közigazgatási, gazdaságpolitikai, rendvédelmi és önkormányzati értelemben a lehetőségekhez mérten megfelelően működő, amolyan „árnyékállamban” várta, illetve erőltette, miközben az arab lakosság politikailag passzivitásba kényszerítve, ugyanakkor tehetetlen dühét erőszakra szítva, évszázados törzsi-társadalmi hierarchiák és törésvonalak mentén megosztva, valamint dezorganizált autokrata struktúrák béklyóiba szorítva szembesült az általa történelmi igazságtalanságnak tartott későbbi területfelosztással.

Az első rész utolsó témaköre a mandátumi időszak legfontosabb történéseit tárja fel, főként azokra a sorsfordító momentumokra koncentrálna, melyek következtében folyamatosan ellehetetlenült a palesztinai zsidók és arabok békés együttélése, de egyúttal a világbirodalmi örökségét elvesztő Nagy-Britannia káros hatású gyámkodásának a fenntartása is. A korabeli források felidézése révén több mint szembeötlő a londoni kormányzat pálfordulása, a cionisták, s ezáltal az európai antiszemitizmus tombolásának kitett zsidóság cserbenhagyása. 1937-től, a Peel-bizottság rendezési javaslatának hivatalos előterjesztésétől napirenden volt Palesztina felosztása, egy zsidó

és egy arab állam, illetve egy brit ütközőzóna kialakításának szükségessége. A következő tíz év során ugyan számtalan módosító indítvány született az entitások határai vonatkozásában, valamint a brit befolyás fenntarthatóságának céljával, egyre inkább mélyítve a helyi válságot, valamint akadályozva az Európából menekülni próbáló zsidóság szabad letelepedését, a második világháborúban politikai-gazdasági értelemben kifáradt és hatalmát veszített Egyesült Királyság végül azonban rákényszerült Palesztina feladására, áthárítva a konszolidáció felelősségét az ENSZ számára. Az újdonsült nemzetközi szervezet kidolgozta és megszavazta saját felosztási koncepcióját, mely jogi alapot teremtett Izrael függetlenedésére, de egyúttal háborús okot is adott a szomszédos arab országoknak a zsidó állam elpusztítására. Nem vitás, 1948 óta a felek megoldatlan és kibékíthetetlen konfliktusban állnak, de hogy e válság gyökerei meddig vezetnek, s micsoda felelősség terheli az ellenségeskedésben érdekelt, s ezáltal a „rendfenntartó” szerepében tetszelegni igyekvő, palesztinai pozícióit arra alapozó briteket, szintén nem figyelmen kívül hagyható. Az Egyesült Királyság a felszabadítás ígéretével érkezett a térségbe, s ezen arab–zsidó kölcsönös reménynek eleget is tett. Aztán a megnyugtató rendezés ígéretével maradt Palesztinában, modern struktúrák kiépítése révén elősegíteni a kompromisszumos megoldást, ám erre már csak elvi javaslatok voltak, melyekhez nem is ragaszkodott következetesen. Végezetül „angolosan távozva”, a vissza nem térés ígéretével hagyta hátra az általa is felkorbácsolt konfliktustengert, a szembenálló felek radikalizmusát okolva a stabilizáció kudarcáért.

1948-TÓL NAPJAINKIG

Az Izrael megalakulását követő időszakot feldolgozó rész első három fejezete szervesen összekapcsolódik, amennyiben folyamatként ábrázolja az ország megnövekedett területének máig vitatott megítélésű birtokbavételét, az elmenekült, illetve önként eltávozott arab népesség tulajdonainak kisajátítását, a naponta ezrével érkező zsidó bevándorlók jelentette óriási szociális, társadalmi és gazdasági kihívásokat, az otthontalan nincstelenek letelepítésére és integrálására tett erőfeszítéseket, továbbá az ötvenes-hatvanas évek telepítés- és településpolitikáját. S mindez nem mellékesen egy akut háborús fenyegetettség közepette történt, olyan összetett körülmények mozaikláncolatában, amelyeket kontextusokból kiragadva félrevezető következtetésekre juthatunk. Az 1948 utáni államosítások diszkriminatív-jogsértő mivolta nehezen vitatható, különösen a mából visszatekintve, s Izraelen, mint demokratikus országon az időközben

kiforrott demokratikus normák betartását utólagosan számon kérve. Ugyanakkor felmerül a kérdés, beszélhetnénk-e egyáltalán a zsidó nemzetállam létezéséről, ha a függetlenedést követően nem úgy, a kínálkozó alkalmat nem oly végletekig kiaknázva ragadja magához Izrael a győzelmet, amiképpen azt tette. Aligha történhetett volna meg pár éven belül többszázezer zsidó, köztük tömegesen a muszlim világot hátrahagyni kényszerülő menekültek letelepítése és integrálása, egészségügyi ellátásuk, iskoláztatásuk, élelmezésük, foglalkoztatásuk biztosítása. Az államosítási intézkedések nélkül maga a telepítési törekvések is kudarcra kárhoztattak volna. A fenyegetéseknek, inzultusoknak kitett diaszpórabeli zsidóság egybegyűjtése és hazatelepítése zajlott, avagy homogenizáló célzatú etnikai tisztogatás? A bevándorló nincstelenek területileg diverzifikált letelepítése történt, avagy belső kolonizáció? A zsidók hazatérési jogát kétségkívül az arabok „hazatérési” jogának kárára érvényesítették, de ettől még az éremnek két oldala van a morális tisztánlátás, az igazságos és tartós rendezés, valamint a kártérítési kötelezettség szempontjából. E feloldhatatlan vitatémán túl adott továbbá az 1948 után le-, illetve széttelepített, főként keleti-zsidók társadalmi beilleszkedésének máig releváns kihívása, e közösségek átlagfeletti munkanélküliséggel, alacsonyabb jövedelmi helyzettel és iskolázottsági szinttel magyarázható alárendelt szociális státusza, a számukra jelentős arányban otthonul szolgáló, egykor központi prioritásokat élvező, ma már kedvezményeiket pusztán felzárkóztatásra fordító fejlesztési városok és térségek leszakadása. Newman (2000) szerint kettős, társadalmi és térszerkezeti perifériára kerülés történt, Hasson (1998) fejlesztési stratégiából lett akadozó kohéziós erőfeszítésekről ír, a neomarxisták ipartelepítési kudarcáról, az állam tőkeorientációjáról értekeznek, a Shama–Iris (1977) szerzőpáros a túlzott központosítást, a lokalitás alapvető hiányát és a személytelenséget hangsúlyozza, Spilerman és Habib (1976) a régebben kialakult centrumkörzetek elszívó erejét emlegeti, míg Yiftachel (1998, 1999, 2006) szerint államberendezkedési torzulásokkal járó etnikai-hatalmi struktúra intézményesült.

A következő fejezetben tárgyalt gondolatmenet tárgyalja azt a döntő átalakulást, mely a települési önkormányzatok 1948 előtti és utáni szerepében, feladat- és jogköreik vonatkozásában lezajlott a mindenre érvényes centralizáció során. Kidomborodik a helyi bürokrácia központi intézmények általi felszívásának kettős hatása, a lokális autonómia és a nemzeti integráció közötti vélt és valós feszültségek utóbbi javára történő feloldása, az urbanizálódás önkormányzati-kormányzati összefonódást serkentő sajtá-

tossága, illetve a helyhatóságok újraértelmezett funkcionalitása. Amiként Elazar (1988) ennek kapcsán aláhúzza, az államalapítást megelőző időszakhoz képest éppen az ellenkezője vált jellemzővé: 1948-ig a zsidó települések egyfajta „kisköztársaságokként” harcoltak jogaik kiterjesztéséért, majd Izrael létrejötte nyomán ugyanilyen határozottsággal adták fel kivívott önállóságukat, s lettek a központi hatalom meghosszabbított kezei, adminisztratív feladatellátói. E szemléletváltás az államstabilizáció politikai-társadalmi primátusával magyarázható: nem kellett a kormánynak megküzdenie a központosításért, mivel a helyi közösségek, a települések tudták, hogy az Izrael létezése érdekében folytatott „vasmarok-politika” dacára az önkormányzatok joga az államvezetés értelmezésében is tiszteletet érdemlő és elidegeníthetetlen alapjog, s nem a nemzeti egységet fenyegető privilégium. Ebből kifolyólag Izrael megszilárdulása nyomán okvetlenül és természetesen merült fel a re-decentralizáció szükségessége, melynek kezdeti, igencsak óvatos periódusában az önkormányzatok elsősorban négy területen váltak a központi állam horizontális szintű partnereivé: a lokális szolgáltatásnyújtás ellátása és adminisztrálása terén; a politikai rekrutáció biztosítása kapcsán; a helyi érdekek artikulációja és kanalizációja vonatkozásában; valamint a homogenizáló hatások ellenére a közösségi heterogenitás fenntartása tekintetében.

A második rész ötödik fejezete Izrael Állam településszerkezetét és önkormányzati struktúráját, a vonatkozó hatályos jogforrásokat, valamint a központi intézményrendszer illetékes szerveit mutatja be. A brit főkormányzó kivételes hatásköri szerepét sok szempontból megöröklő belügyminiszter döntési és beavatkozási jogosítványainak részletezése alátámasztja azokat a megállapításokat, miszerint Izrael erősen centralizált állam, mégis a rendszerbe kódolt egyes sajátosságok azt sugallják, a helyi autonómia szűkítése nem feltétlenül eredményezi a lokális érdekek sérülését. Rosenzvi (2004) szerint azáltal, hogy a központi kormányzat magához vont megannyi lokális jellegű jog- és hatáskört, a helyi demokrácia lehetőségei egyfelől vitathatatlanul beszűkültek, másrészt azonban az országos intézményi csatornák révén kitágultak: a helyi politika becsatornázódott az állami szintre, avagy másféleképpen fogalmazva a nemzeti politika vissza-visszatérő esetekben lokalizálódott. Persze a legeredményesebb érdekérvényesítési képességet a városok vívták ki maguknak, amely nem feltétlenül szűkítő tartalmú megállapítás, amennyiben 1948 óta a városok száma megháromszorozódott. Szintén a lokális érdekartikulációt segíti, hogy az aprófalvak, kistelepülések nem önmagukban, hanem regionális tanácsokként együttműködve alkotnak ön-

kormányzati egységeket. A harmadik típust felölelő városnak nem minősülő municipális helyhatóságok jelentős hányada kisebbségi lakosságú település.

A helyi politika sajátosságait, lásd a lokális választási rendszert és részvételi hajlandóságot, az önkormányzati mandátumokért induló politikai szervezetek jellemvonásait, a polgármesteri tisztség jelentőségét, valamint az országos és a helyi politika mérvadó különbözőségeit, illetve az önkormányzatok gazdálkodását, legfőbb bevételi és kiadási tételeiket, a legtehetősebb, illetve a legszegényebb települések pénzügyi kereteit, továbbá a lokális költségvetési mechanizmusok fogyatékosait, s az azok kiküszöbölésére hivatott kormányzati intézkedéseket, szakmai javaslatokat, kritikai észrevételeket egy-egy különálló fejezet mutatja be a dolgozatban. Az 1948-at követő hirtelen centralizálás, a helyi politikai elit és bürokrácia elszívása, a pénzügyi források központi döntéshozatal alá vétele már önmagában, a jog- és hatáskörök átrendezése nélkül is szűkítette volna a lokális autonómiát. Azáltal, hogy a pártok, a szakszervezeti hálózat és egyáltalán az érdekartikuláció mindennemű csatornája az állammal igyekezett partnerséget keresni, a helyi politika eladdig jellemző dinamizmusa és változatosága mérséklődött, a területi-lokális sajátosságok háttérbe szorultak, s legfeljebb a kormányzati-ellenzéki szembenállás ideológiai leképződése alakult ki az önkormányzatoknál. Aztán a hatvanas-hetvenes évektől mélyreható változások indultak meg, ironikus módon éppen azon, többnyire keleti-zsidó újbevándorlók lakta településeken, amelyeket sokáig majdhogynem közvetlenül a központ irányított delegált tisztviselők révén. Helyi politizáló érdekszervezetek jöttek létre, melyek kellő támogatást szereztek a lokális választásokon, megerősödtek a civil mozgalmak, az autonómia társadalmi igényének önkifejezésre alkalmas formája született meg. Az országos szinten aktív pártok lassan kiszorultak a helyi közegből, átadni kényszerültek a tematizálás jogát, s nem sokkal később a polgármesterek közvetlen választása révén az önkormányzatok beágyazottsága még inkább jellemzővé vált. Részben segítette e struktúraváltást a helyhatóságok gazdálkodása terén intézményesített azon reformszemlélet is, miszerint a központi szubvencionálás helyett előtérbe került a lokális adóbevételek ösztönzése, a kölcsönökhöz és hitelekhez folyamodás, egyéb tőkebevonás lehetővé tétele. Mindezen változások ellenére a kormányzati jog- és hatáskörök sem igazgatási, sem pénzügyi szempontból nem módosultak érdemben, minek következtében számos diszfunkció nyilvánvalóvá vált. Rosen Zvi (2004) szerint az önkormányzás alapjoga továbbra sem a helyi közösség szuverenitásából, hanem az állam átruházott hatalmából következik.

Ben-Zadok (1993) hasonló megállapítást téve hangsúlyozta, az önkormányzatok szinte minden szempontból függő helyzetben vannak a központi hatalomtól, s csupán szűkös, korlátozható, valamint ellenőrizhető hatásköreik vannak a helyi ügyek saját belátás szerinti intézésére. Blank (2005) szerint azáltal, hogy az önkormányzáshoz való jog nincs nevesítve, mint alapjog, a lokális demokrácia biztosítékhiányt szenved, mivel az izraeli állampolgárokat ennek tükrében nem illeti meg kiemelt státuszú alapjogként a helyi ügyek autonóm intézése. A gazdálkodási anomáliák tekintetében Brender (2003) kiemelte, noha az önkormányzatok pénzügyi forrásaik több mint felét maguk teremtik elő, gazdálkodásuk terén mégsem élveznek valós önrendelkezést. Carmeli és szerzőtársai (2008) ebből azt a következtetést vonták le, hogy az izraeli önkormányzatok nincsenek fenntartható működésre készletve, hiszen a külső többletforrások bevonásával legfeljebb a központ terheit enyhítik, pénzügyi önállóságukat azonban nem növelik. Sharkansky (1987) ezt figyelembe véve nyomatékosította, nem feltétlenül az egyre több külső pénzforrást allokáló önkormányzatoknak van releváns politikai-gazdasági befolyásuk, hiszen a kormányzati támogatások helyi költségvetésen belüli részarányának látszólag rossz gazdálkodással kikényszerített fokozása összességében ugyanazt az eredményt hozhatja a szolgáltatásnyújtás fedezetnövelése szempontjából. Cassuto (1997) ugyanezt a jelenséget magyarázva állapította meg: a helyi adók növelése és az egyéb működési bevételek gyarapítása kihasználható adottság a tehetősebb népességű, gazdasági centrumszerepet betöltő települések számára, miközben az ilyen attribúttal nem bíró önkormányzatok egy része képes ezen elmaradó bevételeit politikai befolyás révén előteremteni a központi szubvenciók fokozásával, valamint a közszolgáltatások ellátása terén beépített külföldi támogatások, adományok megszerzésével. Érdeemes végezetül ideidézni a polemizálásban mindkét oldalnak igazat adó Hecht (2005) megállapítását, aki hangsúlyozta, nemcsak a kötelező feladatellátás központi finanszírozásának teljességéről kell gondoskodni, illetve a saját bevételek legalább egy részének autonóm felhasználását lehetővé tenni, de egyúttal fel kell számolni azt az alapelvárást is, miszerint a felelőtlen gazdálkodás miatt fizetéseképtelenné vált önkormányzatokat az államnak különösebb retorziók (intézménybezárások, leépítések, stb.) nélkül illik kisegíteni.

A rurális Izrael szerves átalakulásának önálló fejezetben történő kifejtése mindenképpen indokolt, ha figyelembe vesszük, hogy a vidéki agrárfalvak milyen jelentőséggel bírtak az államalapítás előtt, a föld eszmei és gyakorlati birtokbavétele során, a

mezőgazdasági és cionista pionírtörekvések ötvözésével. A szigorúan kollektivisták kibucok, illetve a kevésbé mereven közösségi szemléletű mosávok csekély lélekszámuk, állandó fenyegetésnek kitett, összességében elmaradott környezetük, valamint megkérdőjelezhetetlen agrárorientációjuk ellenére a telepítési küzdelem „frontvonalába” tartoztak: ugyan a zsidó bevándorlók többsége városokban talált otthonra, ám létbiztonságuk élelmezési és rendvédelmi szempontból fenntarthatatlan lett volna az elszórt kisfalvak együttműködési rendszere nélkül. A cionista célkitűzések sikerének mutató példái a modern infrastruktúrájú, európai jellegű, rohamosan népesedő zsidó urbánus központok, az egyéni áldozatvállalás és az eredményes kollektív összetartás tanúbizonyságának neves történetei, nemzetépítő legendái azonban vidéken születtek. Ennek osztársadalmi szintű elismerése véget a kibucok és mosávok térbeli dimenziók szerint ugyan a perifériához tartoztak, eszmei szempontból azonban az önrendelkezés jegyében folytatott erőfeszítések „élharcosai” számára kijáró tiszteletet élveztek. A függetlenségig mindez kétségbevonhatatlan igazságnak bizonyult, aztán a tömeges bevándorlás, a nagyfokú politikai-gazdasági centralizálás, s a helyi autonómia kereteinek hirtelen beszűkülése miatt a falvak belső struktúrája és külső megítélése átalakult. Jórészt továbbtűnt a népességüket eladdig jellemző cionista pionírszellem és szoros közösségi kohézió; egyre több társadalmi feszültség halmozódott fel közejükben; képtelenek voltak megfelelni az agrárszférával szemben támasztott, intenzivitást elváró követelményeknek; infrastrukturális-közszolgáltatási felzárkóztatásuk pedig a szűkös állami források túlzott felaprózásával járt volna, miközben a nincstelen otthontalanok letelepítése gyors és átfogó megoldást követelt, utat nyitva így a városfejlesztés prioritásának. 1948 előtt a falvak elmaradott viszonyok közepette küzdöttek az államalapításért, majd Izrael létrejötté nyomán az államnak kellett küzdenie az elmaradott térségbeli falvak integrálásáért. Mára a vidék szervesen átalakult: gazdasági szerkezetváltás ment végbe és mérséklődött a kollektívizmus.

Merthogy Izrael lakosságának nagyjából 20%-a kisebbségi csoportokhoz tartozik – főként arab etnikumú –, akik többnyire elkülönülten élnek, így a dolgozatnak elengedhetetlenül foglalkoznia kellett e települések önkormányzati sajátosságaival, költségvetési helyzetével, szociális és területi kihívásaikkal. Az államalapítást követően szigorú, számtalan esetben diszkriminatív, bizonyos alapjogokat sértő, vélt és valós rendvédelmi kockázatokkal indokolt antidemokratikus rendeleteket alkalmaztak a kisebbségi csoportokkal szemben, mely előírások alól csakis a csekély népességszámú

cserkesz, illetve néhány esztendő múltán, a „jó arabokként” számon tartott drúz közösség mentesült. A keresztény és muszlim vallású arabok, valamint a korábban nomád életet folytató beduinok jelentős hányada közel két évtizedig zárt katonai zónákba kényszerült, merev szabályozások béklyói közé. Az utóbbi közösség azon törzseit, amelyek a déli országrészben vándoroltak nyájaikat terelve, megkísérelte az állam egyre kisebb térségekbe összezsúfolni, majd onnan központilag épített városokba áttelepíteni. A beduinoknak ez a fajta urbanizált struktúrákon belüli „röghöz kötése” hosszú évekre elhúzódott, igazából mindmáig nem zárult le, ráadásul eredményeit tekintve is megkérdőjeleződött, amennyiben az érintett önkormányzatok Izrael legszegényebb és legelmaradottabb települései, magas munkanélküliséggel, gyenge civil társadalommal, szakképzetlen helyi bürokráciával és alacsony hatásfokú lokális intézményekkel. Az infrastruktúra alulfejlettsége valamennyi kisebbségi lakosságú településre jellemző, a hetvenes évekig mindössze a társadalmi integrációra „érdemesnek” talált drúz és a cserkesz falvakban történtek felzárkóztató beruházások, miközben az állami források a zsidó bevándorló tömegek letelepítésére fordítottak. A leszakadás fékezését nehezíti, hogy a kisebbségi népességű települések kevés helyi adóbevételt tudnak allokálni, szolgáltatásaik finanszírozása terén rá vannak utalva az államra. Emiatt a vallási-kulturális, oktatási autonómia keretei időközben bár kiteljesedtek, a pénzügyi korlátok továbbra is kereteket szabnak.

Szintén a különleges specifikumok teszik érdeklegessé a nemzetközi értelemben vitatott hovatartozású, függő státuszú területeken álló zsidó települések igazgatási jellegzetességeinek alapos körüljárását. Izrael 1967-ben, a Hatnapos háború során foglalta el e térségeket, melyek közül kettő, a Sínai-félsziget és a Gáza-övezet azóta már katonai szempontból, illetve civil lakossági struktúráit tekintve is kiürítésre került. A Golán-fennsíkot és Kelet-Jeruzsálemet ugyanakkor a nemzetközi közösség tiltakozása, illetve a lépés legitimitásának elutasítása ellenére annektálta Izrael a nyolcvanas évek elején, így e területekre kiterjed az állam teljes szuverenitása. Vagyis a belső jog szerint kizárólag a Júdeában és Szamáriában álló zsidó telepek igazgatása történik speciális szabályozások szerint. Ha valahol, ezen önkormányzatok kapcsán igen szemléletesen ki lehet mutatni a lokális és a központi szint szerves összefonódását, már csak azért is, mert az itteni helyi ügyek jelentős arányban nemzetközi politikai-jogi relációval bírnak, illetve az izraeli–palesztin viszály kontextusában is megjelennek. Emiatt mindenegyes fejlesztésért, út- és házépítésért, közintézmény-alapításáért, gazdasági

szektorhoz kötődő telepítésért az államnak kell felelősséget vállalnia, olykor a lokális hatáskörök legtriviálisabb aspektusai sem gyakorolhatóak a központi kormányzat jóváhagyása nélkül. Ily módon megítélés kérdése, hogy a vitatott területek településeinek státuszát a „kivételezés”, avagy a „kiszolgáltatottság” oldaláról írjuk le, hiszen létezésükhöz az állam (és persze közvetve a társadalom is akarva-akaratlanul) nem vitathatóan preferenciákkal járul hozzá, úgy a központi finanszírozás, mind a rendvédelem biztosítása, illetve megannyi szociális, hitelezési, lakhatási, stb. kedvezmény révén, ugyanakkor a kormányzat esetenként szuverén módon rendelkezhet e telepek lerombolásáról is, lásd a Sínai-félszigetről történő és a gázai kollektív kivonulást. Átlagfeletti támogatás és az önkormányzashoz való jog korlátozása egyszerre érvényesül, a létbiztonság mellett a létbizonytalanság is az állam hatalomkoncentrációjából fakad.

A dolgozat zárófejezete a harmadik kutatói kérdés és hipotézis jegyében az izraeli önkormányzati struktúra jövőbeli fejlődési irányait értékeli. Figyelembe véve azt az elvárást, miszerint a struktúra reformjára a hatékonyság fokozása, valamint a lokális érdekek, döntéskapacitások és forrásfelhasználások hangsúlyosabb megjelenése jegyében kerülhet sor, majdnem egyértelműen kizárható átfogó decentralizáció elindítása, ugyanakkor reálisan valószínűsíthető a területi önkormányzás valamiféle intézményesülése, ahol a központi és helyi szint, valamint maguk a helyhatóságok között is mélyebb együttműködés alakulhat ki. A kínálkozó alternatívák köre a metropolitán igazgatásra, illetve a regionalizmusra szűkíthető. Előbbi ösztönzése tulajdonképpen évtizedek óta vissza-visszatérő prioritás, sőt statisztikai-közszolgálatsszervezési értelemben egyre inkább realitás. Hivatalosan három metropolitán térségről beszélhetünk, Tel-Aviv, Haifa és Beer Seva központokkal, melyek közül előbbi kettő városi rangú önkormányzatok térbeli összefonódásának részben elkerülhetetlen következményeként, míg utóbbi főként területfejlesztési-kohéziós célok zálogaként értelmezhető. Nemzetközi aggályok miatt de jure nem rögzült, de facto azonban vitathatatlan tény a jeruzsálemi metropolitán körzet létezése is, mely a vitatott Júdea és Szamária jelentős részét vonzáskörzetében tudja. A nagyvárosi térségek kialakulásával kapcsolatban Elazar (1988), illetve a Razin–Hazan (2005) szerzőpáros alapvetően hasonló aspektusokat emeltek ki: gazdasági fellendüléssel magyarázható szuburbanizáció, a magváros és az agglomeráció infrastrukturális, közszolgáltatási összekapcsolódása, illetve a húzóágazatnak számító magas technológiájú ipari és terciér szektor centrum-lokalizációja. Nem az előzmények és funkcionális lehetőségek, hanem a távlati következmények,

reorganizációs hatások tekintetében szögezte le Sharkansky (1997), a tel-avivi, a haifai és a jeruzsálemi metropolitán térségek valójában egy integráns egésznek alkotnak, felölve a zsidó állam népességének körülbelül háromnegyedét, az ország politikai, gazdasági, pénzügyi, kereskedelmi, közlekedési és kulturális magterületeit, minek okán Izrael valójában egy „metropolitán nemzetállam”, ahol a helyi önkormányzatok és a központi kormányzat horizontális partnerek differenciált, de nem alárendelt feladatkörökkel. Yiftachel (1998, 1999, 2002, 2005 és 2006) e lehetséges struktúraváltással szemben ugyanakkor a regionalizmust favorizálja, mondván a Sharkansky által lehatárolt „magterületen” a kisebbségi népcsoportok jelentősen alulreprezentáltak a nemzeti arányukhoz képest, így amennyiben a nevezett metropolitán térségek egysége kiemelt politikai, gazdasági, illetve általános fejlesztési prioritáshoz jut, akkor ez valójában a zsidó közösség sokszorosán előnyben részesített érdekképviselőjét, egy „etnokratikus” rendszer intézményesülését hozza.

KÖVETKEZTETÉSEK

Izrael Állam megalakulása két, egymástól távoli, de mégis szorosan összekapcsolódó térben zajlott: egyrészt, ha nem is globális, de mindenképpen nemzetközi közegben a kor nagyhatalmai, a cionista szervezetek és a velük szövetséges gazdasági-politikai érdekeltségek, valamint a változó közel- és közép-keleti szuverenitások részvételével. Másrészt fajsúlyos tényezőként léptek fel a palesztinai lokális tér szereplői: a zsidó képviselői intézmények, a települési önkormányzatok, a szövetkezeti és szakszervezeti mozgalmak, s a zsidó rendvédelmi szervek. A két színtér szoros kölcsönhatásban működött, ha a nemzetközi folyamatok kedvezően alakultak, akkor helyben is könnyebben lehetett eredményeket felmutatni: új településeket létrehozni, a már létezőeket bővíteni és fejleszteni, a bevándorlókat megnyugtató módon elhelyezni, számukra munkát adni, oktatásukat-képzésüket megoldani, a rendvédelmi kapacitást fejleszteni. Mindez ugyanakkor ellentétes irányban is igaznak bizonyult: a lokális folyamatok vitathatatlan pozitívumai képesek voltak lendületet adni a magas diplomáciai tárgyalásoknak, döntéseknek. Sőt, amikor a nemzetközi küzdőtéren vissza-visszatérően patahelyzetek alakultak ki, netán a zsidóság szemszögéből még károsabb fejleményként anticionista fordulatok álltak be, a helyi közegben akkor sem lehetett feladni az előrehaladást, hiszen a bevándorlók egyre csak érkeztek, a földeket művelni, a gazdaságot, kereskedelmet, infrastruktúrát fejleszteni kellett, s az arab fenyegetések ellen is haté-

konyabb védelemre volt szükség. A „mérleg” így később olyképpen mozdult el, hogy a palesztinai zsidóság lassan átvette a nemzetközi folyamatok irányítását is, s bár a cionista szervezetek és külhoni támogatók befolyása nem csökkent, az államalapítás ügyének képviselő-felelőssége egyre inkább a lokális térben aktív szereplőkre hárult.

A Herzl által létrehozott cionista mozgalom még csak szárnyait bontogatta, amikor már heves viták zajlottak arról, hogy a diplomáciai tárgyalások helyett nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a palesztinai aktivitásokra: a telepalapításokra, iskolák, kórházak és egyéb közintézmények építésére, továbbá az agrárültetvények és a feldolgozóipari ágazatok fejlesztésére. Mint azt Herzl kritikusai kiemelték, hiába nyer politikai deklarációt a zsidó állam nemzetközi elismerése, ha Palesztinában azt nem alapozzák meg kétségtelen eredményekkel. E felismerés hatalmas lökést adott ahhoz, hogy a cionista elit és a mögöttes pénzügyi finanszírozók belássák, a földet művelő, házakat, utakat, csatornákat építő, katonáskodó kiseberek mindennapi munkája legalább annyira nélkülözhetetlen az „ügy” előrehaladása érdekében, mint a rendszeres kongresszusi tanácskozások és az ünnepélyes nyilatkozatok. Ily módon a bevándorlás és letelepítés szorgalmazása kiemelt prioritássá lépett elő, s még az sem okozott kihívást, hogy sok zsidó nem akart a szó legszorosabb értelmében pionírrá válni (falvakba költözni, mocsarat lecsapolni, stb.), hanem „megelégedett” az európai trendek átültetésével, az urbánus életmód, a városi modernizáció meghonosításával. A cionizmus sikerének ez utóbbi ugyanis szintén kedvezett, sőt mivel a rogyadozó Oszmán Birodalmon belül éppen a városok váltak a Portával szembeni ellenpólusokká, a központosított kormányzattal szemben az autonóm önkormányzatiság élvezőivé, így az urbánus zsidó népesség felduzzadása kedvezőnek bizonyult az önrendelkezés kiteljesítése szempontjából. Amikor Jeruzsálem különleges közigazgatási státuszt kapott, a helyi zsidó népesség is – igaz nem arányos, de – képviselői jogot nyert. Montefiore beruházásainak köszönhetően a város zsidó lakossága aztán egyre jobb életkörülmények közé került, gyarapodásnak indult, így a brit bevonulást követően már érvényesíteni tudták a lokális intézmények jelentős hányadában többségi létük reprezentativitását. E folyamat mintaként szolgálva ismétlődött meg Jaffában és Haifában előidézőve azt, hogy a legnagyobb urbánus központokban komoly befolyással bírjon a palesztinai zsidóság.

Természetesen a cionista törekvések szempontjából a tisztán zsidó lakosságú telepek alapítása, illetve az azokban előbb informálisan, majd hivatalosan is működési felhatalmazást nyerő önkormányzati struktúrák intézményesülése úgyszintén nem el-

hanyagolható ösztönző erő volt. Az európai gyökerek átültetésével, a demokratikus minták meghonosításával a 20. századig tulajdonképpen közigazgatási felsőszerv befolyásolásától menetesen tevékenykedő – adókötelezettségüket azért rendszeresen kiegyenlítő – zsidó települések olyan autonómiára tettek szert, mely – az egynémely esetben várossá növekvő – falvak falain túllépve már az állami berendezkedés kereteit vázolta. E folyamatot az összerogyó oszmán, illetve a párhuzamosan stabilizálódó brit hatalmi struktúra közötti vákuumidőszak kiteljesítette, új irányokkal és lehetőségekkel bővítette, melyekkel a palesztinai zsidóság élni is tudott, 1920-tól parlamentet, kormányt, szakszervezeti hálózatot és fegyveres védelmi egységeket felállítva. Mindezen intézmények jelentőségét az elmérgesedő, véres összecsapásokba torkolló rivalizálás már nem tudta megkérdőjelezni, sőt a brit főhatalom térvészése, kapacitásainak főként rendvédelmi feladatokra való elaprózódása még erősítette is a zsidó településszervezetek önállóságát, illetve a súlyosbodó polgárháborús és diszkriminációs kihívások közepette formálódó együttműködéseik mélyülését. Ha minőségre nem is azonos, de az alapszükségletek kielégítéséért egyaránt elkötelezett közszolgáltatási feladatokat vállaltak a zsidó önkormányzatok, a városi elit nem gyűrte maga alá aránytalanul a vidéki népesség képviselőit, miközben a kitűzött államalapítási cél tekintetében teljes egyetértés mutatkozott. A palesztinai arabokkal ellentétben a zsidóság úgy építette hazáját, hogy annak lokális szinten kiharcolható, intézményesíthető és standardizálható decentralizált működőképességét, illetve az azt felölelő, nem hivatalos központi struktúráit fontosabbnak tartotta a hatalom kizárólagos birtoklásának követelésénél, melyet a britek zsigerből visszautasítottak pozícióik védelme okán. Összegezve tehát elmondhatjuk, a zsidó települési önkormányzatok alapkövei voltak az államépítési procedúrának, mi több, nemcsak pilléreket nyújtottak a cionizmus diadalához, de egyúttal formálták és adaptálták is a függetlenség eszményét a változó palesztinai realitásokhoz.

Amikor David Ben Gurion, felolvasva Izrael Függetlenségi Nyilatkozatát, kikiáltotta a zsidó állam újjászületését, elkerülhetetlenül megindult egyfajta centralizációs folyamat. Az országos szint intézményesülésével, egy sor központi szervezet létrehozásával nemcsak kapu nyílt a legtehetségesebb és legtapasztaltabb helyi bürokraták és szakemberek felszívására, de egyúttal égető szükség is mutatkozott e tendencia felgyorsításáért. Mindez békeidőben, konszolidált körülmények közepette is természetes jelenség lett volna, ám a negyvenes évek vége, illetve a következő évtized jelentős része közel sem volt ilyen nyugodalmas periódus Izrael történetében. A háborús kihívá-

sok, a kivándorló és beérkező menekültáradat, az állandóan intenzív szükségállapotok (élelmiszer-, lakás-, gyógyszer-, orvos-, tanár- és szakemberhiány), a megnagyobbodó államterület birtokbavétele, az infrastrukturális elmaradottság mérséklése, valamint a közigazgatási és közszolgálati berendezkedés intézményrendszerének elhanyagolhatatlan felfrissítése, körülményekhez való adaptálása önkéntelenül is felszámolta a lokális autonómia addigi társadalmi, politikai és gazdasági bázisát. Hiába volt a zsidó települések között hatékony együttműködés, az új döntési helyzetek központosított intézkedéseket követeltek, úgy a (pénzbeli és humán jellegű) források elosztása, mind a prioritások kijelölése tekintetében. A helyi vezetők és bürokraták elszívása, a nehézkes integrálódási folyamat kezdeti státuszában lévő zsidó bevándorlók által lakott új települések alakulása, azok külső, kormány megbízottak révén történő irányítása, továbbá a lokális kapacitások központi döntések alapján történő felhasználása egyöntetűen sorvasztó hatással voltak az addigi decentralizált működésre. Izrael a palesztinai zsidó önrendelkezés települési szintű táptalaján jött létre, de a fennmaradás érdekében közös áldozatokkal vállalt nemzeti összefogás bázisán szilárdult meg.

A hatvanas évek közepére, második felére sikerült mérsékelni a legégetőbb kihívásokat, s noha a háborús fenyegetettség nem szűnt meg, a letelepítési folyamatok kitaposott mederben haladtak, a zsidó bevándorlók integrálása terén alapvető célkitűzések realizálódtak, valamint az államberendezkedés intézményi struktúrái is kiforrottak. A centralizált működés, pozitívumok felmutatása és negatívumok terhe mellett, elérte a kitűzött alapvető prioritásokat, Izrael létjogosultsága így megkérdőjelezhetlenné vált. A központosított döntéshozatal metódusainak újragondolása azonban a nyomasztóan kiélezett és igen sokrétű válságból fel-felerősödően kihívásokkal sújtott, de mégis kezelhetőbbé lett kontextusban sem történt meg, mondván a biztos jogi, illetve feladat- és hatásköri fundamentumokat, a bizonytalan reformok jegyében nem szabad kockáztatni. A települési önkormányzatok szűkös autonómiája ugyanakkor egyre több kritikát és funkcionális fogyatékossgot vetett fel, melyek nemcsak decentralizációs követelésekben, de egyúttal hatékonysági kérdésekben is manifesztálódtak. A több mint két évtizeden át rendkívül erős kormánykoalíció tömegbázisa lassan szétmállott a lokális térben, előbb az ellenzéki pártok, majd sokkal inkább a helyi érdekeket zászlajukra tűző politizáló civil szervezetek megerősödése miatt. A hetvenes évektől komoly átrendeződés indult meg az önkormányzatoknál, relokalizálódott a politikai tematika, a képviselők kötődése, a polgármesterek szerepvállalásainak fókuszsa. Min-

dezt azért sem tudta visszajára fordítani a kormányzat, merthogy az önkormányzatok gazdálkodása, pénzfelhasználása és tőkebevonása terén úgyszintén reformokra volt szükség, olyan szemléletváltásra, melyet a korlátozott, kontroll alatt tartott decentralizáció talán megvalósíthat. Így történt, hogy miközben a kormányzat csak óvatosan csorbította jogosítványait az önkormányzatok javára, meghagyva azokat sok szempontból a lokális végrehajtó és adminisztrátor kevés önállóságot igénylő szerepében, mégis biztatta egyúttal a helyhatóságok bizonyos fokú autonómiáját, különösen az önfenntartás vonatkozásában.

A települési önkormányzatok válságba jutásának talán leglátványosabb példái az államalapítás előtti korszak pionírfalvai, tehát a kibucok és a mosávok, melyek 1948-at megelőzően nemcsak a cionista eszme határozott úttörői és a zsidóság hazatérésének letéteményesei voltak, elsősorban a felvásárolt földek lakhatóvá tétele, művelése és védelme révén, de egyúttal a kollektívizmus, a társadalmi szolidaritás és a lokális közösségformálás tekintetében mintamodellként is működtek az épülő nemzet számára. Hiába költözött a zsidó bevándorlók többsége a városokba, ahol a gazdasági, politikai és szellemi tőke majdhogynem vidéki ellensúly nélkül központosult, biztosítva ezáltal a nyugati típusú modernizáció meghonosodását, illetve a technológia és az infrastruktúra rapidütemű fejlődését, a cionista célkitűzések kivívását, azok szükség-szerű térbeli kontextusa okán, nem lehetett reálisan értelmezni az urbánus centrumkörzeteknél jóval kiterjedtebb periférikus térségeket felölelő pionírfalvak önzetlen szerepvállalásai nélkül. Amíg a függetlenedést megelőzően úgy tetszett, hogy a vidéki falvak társadalmi súlyuknál sokkal nagyobb terhet vettek vállukra az államalapítás eredményessége érdekében, 1948 után éppen ellenkezőjébe csapott át a politikai és közvélekedés, mondván a településszerkezet elaprózódása ellehetetleníti a tömegesen érkező bevándorlók letelepítését, a közlekedési, közszolgáltatási infrastruktúra elfogadható színvonalú kiépítését, a gazdaság iparosítását, s ezáltal tartós fejlődési pályára állítását, egyáltalán az állam létbiztonságának fenntarthatóságát. A periférikus területek előbb népességüket, majd politikai súlyukat, végül pedig az agrárágazat háttérbe szorulása révén megélhetésüket is elveszítették. Mindezen negatívumok következtében elhalványult az érintett kistelepülések kollektívista karaktere, szerepváltozásra kényszerültek, melynek megfelelően visszatérhettek a modern Izrael vérkeringésébe, több reformképtelen falu azonban végképp marginalizálódott.

Az izraeli önkormányzati struktúrában bizonyos fokig integráltan, másfelől ugyanakkor egyfajta „idegentestként” jelennek meg a kisebbségi települések helyhatóságai, melyek intézményesülése, stabilizálódása és bővülő funkciói terén komoly eredmények mutathatóak ki az államtörténeti időszakban, aggasztó kihívások ennek ellenére máig tapasztalhatóak. Az arab és a beduin kisebbség 1948-at követően jó másfél évtizedig – részben megalapozott, részben diszkriminatív jellegű, elsősorban biztonságpolitikai megfontolású, illetve állam- és nemzetépítési célzatú – jogkorlátozásokat szenvedett el, nem csak az öngazgatás tekintetében, de egyáltalán a kollektív és az egyéni szabadságjogok vonatkozásában, melyek akadályozták a társadalmi integrációt, továbbá a gazdasági-infrastrukturális felzárkózást. A zsidósághoz közelebb álló, Izrael megalakulása előtt a cionistákkal egyfajta laza politikai szövetséget alkotó drúzok és cserkeszek e kirekesztődést nem tapasztalták meg, településeik jelentősebb támogató-sokban részesültek az arab szomszédokhoz képest, így közösségeik többféleképpen kamatoztathatták a fejlődést. A hatvanas évek végétől, a hetvenes évtized elejétől intenzívebbé vált az állami felzárkóztatás valamennyi kisebbségi település esetében, ráadásul a gazdasági intervenció egyre kevésbé, sőt később már szinte egyáltalán nem párosult – leszámítva a beduin falvakat és városokat – külső centralizációs elemekkel, így az érintett önkormányzatok lokális autonómiája – keretek között – lassan kiteljesedhetett, főként a kultúra, a vallás és az oktatás terén. A kisebbségi közösségek nemzeti átlaghoz viszonyított társadalmi státusza és jövedelemszintje ennek ellenére ma is, konstans módon, alacsony értékeket mutat, minek okán a nyolcvanas évekbeli reformok nyomán a helyi adóbevételekre fokozottabban támaszkodni kényszerülő önkormányzatok pénzügyi mozgástere szűkös, a marginalizálódás tehát akut.

Sajátos, bel- és nemzetközi politikai értelemben is egyre relevánsabb kérdéssé válik a vitatott térségekben, tehát a Golán-fennsíkon, valamint Júdeában és Szamáriában fekvő izraeli önkormányzatok igazgatásának, finanszírozásának, valamint jog- és hatásköreinek problematikája. E téren diszharmónia nemcsak a nemzeti és a nemzetközi jogi normák részbeni összeegyeztethetlenségéből fakad, hanem a nevezett települések irányában tapasztalható kormányzati preferenciák vonatkozásában is. Az érintett önkormányzatok – valamint a közigazgatási státusszal nem rendelkező falvak – kérdése többnyire az izraeli–szír, illetve az izraeli–palesztin viszály kontextusában jelenik meg, megannyi vitapontot, társadalmi véleményütközést generálva, ennek ellenére fontos kiemelni, hogy a jogszerűen e térségekben élő izraeli népességnek ugyano-

lyan elidegeníthetetlen jogosítványai vannak, mint az ország más részein élő állampolgároknak, tehát ottlétüket nem pusztán (egyfajta költség-haszon alapelvű) külpolitikai, biztonságpolitikai és nemzetközi jogi relációban kell vizsgálni, hanem a demokratikus struktúrák érvényesülése szempontjából is. Az átlagon felüli központi szubvenciók aránya kritizálható, a nevezett telepek szabad fejlődése – a belügy- és védelmi minisztériumi jog- és hatáskörök révén legálisan, politikai okokból – korlátozható, ugyanakkor a lokális autonómia másutt biztosított keretei ezen önkormányzatoktól sem megtagadható.

Jelentéktelen változásokkal alig érintett mozdulatlanság, vagy mélyreható, strukturális reform fog következni? Számos, Izraellel kapcsolatos aspektus esetében létfontosságú ez a kérdés, s talán nem túlzás azt állítani, az önkormányzati berendezkedés jövője szintén e mérvadó témakörök közé tartozik. Hogy a törekvés fennáll valamiféle reorganizációra, mely nem jelentheti ugyanakkor a működő, stabilizált intézményi keretek teljes felrúgását, azt bizonyítják a metropolitanizációs, illetve a regionalizációs kísérletek. Egyelőre a konkrétumok tisztázatlanok csupán az irány és a cél ismert: olyan döntéshozatali konglomerátumot teremteni, amelyben a kormányzat és az érintett önkormányzatok a költségkíméletesség és a hatékonyság jegyében működhetnek együtt az állampolgárok jóllétéért, illetve a minél magasabb színvonalú közszolgáltatások biztosításáért, nem elaprózódott, de nem is a végletekig centralizált, aláfölérendelt formában. Két hasonló, egy ponton azonban lényeges különbséget mutató integrációs elvet lehet követni, melyek egyaránt a területiség szervezőerejére, a térben, infrastrukturális értelemben és gazdasági szempontból egységbe követhető települési önkormányzatok összefogására koncentrálnak, ám míg a regionalizmus Izrael északi részén, a többségében arab népességű Galileában táptalaja lehet az etnikai szeparatizmusnak, addig a metropolitanizmus ugyanilyen eszközként funkcionálhat a mélyebb társadalmi kooperáció megteremtése érdekében.

A KUTATÁS SORÁN FELHASZNÁLT FONTOSABB IRODALMAK

- Aharonson, R.:** *Rothschild and Early Jewish Colonization in Palestine*. Rowman and Littlefield, Lanham (USA). 2000.
- Applebaum, L.–Sofer, M.:** The Moshav. Current Changes and Future Trends. *Journal of Rural Studies*, Volume 22, Issue 3. 2006. pp. 323–336.
- Atashe, Z.:** *Druze and Jews in Israel: A Shared Destiny?* Sussex Academic Press, Brighton (UK). 1995.
- Avineri, S.:** *A modern cionizmus kialakulása*. Osiris, Budapest (Magyarország). 1994.
- Avishai, B.:** *The Tragedy of Zionism: How its Revolutionary Past Haunts Israeli Democracy*. Allworth Press, London (UK). 2002.
- Avneri, A. L.:** *The Claim of Dispossession: Jewish Land Settlement and the Arabs, 1878–1948*. Transaction Publishers, London (UK). 1984.
- Barnai, J.:** *The Jews of Palestine in the 18th Century. Under the Patronage of the Istanbul Committee of Officials for Palestine*. University of Alabama Press, Tuscaloosa (USA). 1992.
- Bar-Siman-Tov, J.:** *Israel and the Peace Process, 1977–1982: In Search of Legitimacy for Peace*. SUNY Press, Albany (USA). 1994.
- Ben Bassat, A.–Dahan, M.:** The Crisis in the Local Authorities: Efficiency vs. Representation. In: Ben-Bassat, A.– Dahan, M. (eds.): *The Political Economics of Local Government*. The Israel Democracy Institute, Jerusalem (Israel) 2009. pp. 5–25.
- Ben-Rafael, E.:** *Crisis and Transformation: The Kibbutz at Century's End*. SUNY Press, Albany (USA). 1997.
- Ben-Rafael, E.:** The Kibbutz in the 1950s. In: Troen, S. I. –Lucas N. (eds.): *Israel: The First Decade of Independence*. SUNY Press, Albany (USA). 1995. pp. 265–278.
- Benvenisti, M.–Khayat, S.:** *The West Bank and Gaza Atlas*. Westview Press, New York (USA). 1990.
- Benvenisti, M.:** *Sacred Landscape: The Buried History of the Holy Land Since 1948*. University of California Press, Los Angeles (USA). 2002.
- Ben-Zadok, E.:** *Local Communities and the Israeli Polity: Conflict of Values and Interests*. SUNY Press, Albany (USA). 1993.
- Berler, A.:** *New Towns in Israel*. Israel University Press (Keiter Pub.), Jerusalem (Israel). 1970.
- Blank, J.:** Is a Basic Law for Local Government Needed? Thoughts About a Constitutional Status for Local Government. In: *New Horizons For Local Government*. Harold Hartog School of Government and Policy Tel-Aviv University, Tel-Aviv (Israel). 2005. pp. 21–25.
- Bram, C.:** Muslim Revivalism and the Emergence of Civic Society. A Case Study of an Israeli Circassian Community. *Central Asian Survey*, Volume 22. Number 1. 2003. pp. 5–21.
- Brender, A.:** The Effect of Fiscal Performance on Local Government Election Results in Israel: 1989–1998. *Journal of Public Economics*, Volume 87. 2003. pp. 2187-2205.
- Brenner, M.:** *Zionism: A Brief History*. Markus Wiener Publishers, München (Germany). 2006.

- Caplan, N.:** *Palestine Jewry and the Arab Question, 1917–1925*. Frank Cass and Company Ltd., New York (USA). 1978.
- Caplan, N.:** *The Israel–Palestine Conflict: Contested Histories*. Viley-Blackwell, Oxford (UK). 2010.
- Carmeli, A.–Yitzhak, J.–Vinerski-Peretz, H.:** Fiscal Distress in Local Authorities in Israel: The Convened Committee as a Method and a Solution. *Local Government Studies*, Volume 34. Issue 3. 2008. pp. 323–347.
- Cassuto, D.:** Local vs. Central Government in Israel. In: *North/South Local Democracy: The European Charter of Local Self-Government in Action*. Studies and Text No. 54. Council of Europe Publishing, Strasbourg (France). 1997. pp. 47–56.
- Chouraqui, A.:** *A Man Alone: The Life of Theodor Herzl*. Keter Books, Jerusalem (Israel). 1970.
- Eisenberg, L. Z.–Caplan, N.:** *Negotiating Arab-Israeli Peace: Patterns, Problems, Possibilities*. Indiana University Press, Bloomington (USA), 2010.
- Elazar, D. J.:** Local Government as an Integrating factor in the Israeli Society. In: Curtis, M.–Chertoff, M. S. (eds.): *Israel: Social Structure and Change*. Transaction Books, Rutgers University, New Brunswick (USA). 1973. pp. 15–26.
- Elazar D. J.:** The Local Dimension in Israeli Government and Politics. In: Elazar, D. J.–Kalchheim, H. (ed.): *Local Government in Israel*. University Press Of America, Rowman&Littlefield, Lanham (USA) 1988. pp. 3–41.
- El-Eini, R.:** *Mandated Landscape: British Imperial Rule in Palestine, 1929–1948*. Routledge, Oxford (UK). 2006.
- Eliav, A. L.:** The Absorption of One Million Immigrants by Israel in the 1950s. *Refuge*, Volume 14. Issue 6. 1994. pp. 11–15.
- Faroghi, S.:** *The Ottoman Empire and the World Around it*. IB Tauris, New York (USA). 2006.
- Faroghi, S.:** *The Ottoman Empire: A Short History*. Marcus Wiener Publishers, Princeton (USA). 2009.
- Firro, K.:** *A History of the Druzes*. E. J. Brill, Leiden (The Netherlands). 1992.
- Firro, K.:** Reshaping Druze Particularism in Israel. 2001. *Journal of Palestine Studies*, Volume 30. Issue 3. (Spring). 2001. pp. 40–53.
- Firro, K.:** *The Druzes in the Jewish State: A Brief History*. Brill, Leiden (The Netherlands). 1999.
- Fischbach, M. R.:** *Records of Dispossession: Palestinian Refugee Property and the Arab–Israeli Conflict*. Columbia University Press, New York (USA). 2003.
- Forman, G–Kedar, A. S.:** From Arab Land to `Israel Lands': The Legal Dispossession of the Palestinians Displaced by Israel in the Wake of 1948. *Environment and Planning D: Society and Space*, Volume 22. Issue 6. 2004. pp. 809–830.
- Friedman, I.:** *Germany, Turkey, and Zionism 1897–1918*. Transaction Books, Rutgers University, New Brunswick (USA). 1977.
- Galili, O.:** Local Heroes: The Status and Role of Mayors. In: *New Horizons For Local Government*. Harold Hartog School of Government and Policy Tel-Aviv University, Tel-Aviv (Israel). 2005. pp. 34–40.

- Gilbert, M.:** *Izrael története*. Pannoninca, Budapest (Magyarország). 2000.
- Golan, A.:** The Transfer to Jewish Control of Abandoned Arab Lands During the War of Independence. In: Troen, S. I. –Lucas N. (eds.): *Israel: The First Decade of Independence*. SUNY Press, Albany (USA). 1995. pp. 403–440.
- Gradus, J.:** Beer Sheva–Capital of the Negev Desert: Functional and Internal Structure. *GeoJournal*, Volume 2. Issue 6. 1978. pp. 521–532.
- Gradus, J.:** The Role of Politics in Regional Inequality: The Israeli Case. *Annals of the Association of American Geographers*, Volume 73. Issue 3. 1983. pp. 388–403.
- Gradus, J.–Stern, E.:** Regional Strategies and the Evolution of the Negev Urban System. In: Berkofsky, L.–Faiman, D.–Gale, J (eds.): *Settling the Desert*. Gordon and Breach Science Publishers, New York (USA). 1981. pp. 203–212.
- Grief, H.:** *The Legal Foundation and Borders of Israel Under International Law*. Mazo Publishers, Jerusalem (Israel). 2008.
- Grünhut, Z.:** *A biztonság kerítése. Új fejezet az izraeli–palesztin konfliktus történetében*. Publikon Kiadó, Pécs (Magyarország). 2008.
- Hakohen, D.:** *Immigrants in Turmoil: Mass Immigration to Israel and its Repercussions in the 1950s and After*. Syracuse University Press, Syracuse (USA). 2003.
- Halász, Z.:** *Herzl*. Magyar Világ Kiadó, Budapest (Magyarország). 1995.
- Hasson, S.:** From frontier to Periphery. In: Yiftachel, O.–Meir, A. (eds.): *Ethnic Frontiers and Peripheries: Landscapes of Development in Inequality in Israel*. Westview Press, New York (USA). 1998. pp. 115–141.
- Hecht, A.:** New Public Management–Measures of Quality in Local Government. In: *New Horizons For Local Government*. Harold Hartog School of Government and Policy Tel-Aviv University, Tel-Aviv (Israel). 2005. pp. 50–54.
- Herzl, T.:** *A zsidó állam. A zsidó-kérdés modern megoldásának kísérlete*. A Jövők Kiadása, Budapest (Magyarország). 1919.
- Herzog, I. (ed.):** *Israel's Right to Secure Boundaries. Four Decades Since UN Security Council Resolution 242*. Jerusalem Center for Public Affairs. Jerusalem (Israel), 2009.
- Huneidi, S.:** *A Broken Trust: Herbert Samuel, Zionism and the Palestinians 1920-1925*. I.B. Tauris, London (UK). 2001.
- Johnson, P.:** *A zsidók története*. Európa Kiadó, Budapest (Magyarország). 2001.
- Kark, R.–Oren-Nordheim, M.:** *Jerusalem and its Environs: Quarters, Neighbourhoods, Villages, 1800–1948*. Magnes Press, Jerusalem (Israel). 2001.
- Karsh, E.:** Rewriting Israel's History. *Middle East Quarterly*, Volume 3. Issue 2. 1996. pp. 19–29.
- Koestler, A.:** *Promise and Fulfilment*. Palestine 1917–1949. MacMillan, New York (USA). 1949.
- Landau, J. M.:** *The Arab Minority in Israel, 1967–1991: Political Aspects*. Clarendon Press, Oxford (UK). 1993.
- Laqueur, W.:** *A History of Zionism*. Tauris Parke Paperbacks, London (UK). 2003.
- Lauterpacht, E.:** *Jerusalem and the Holy Places*. Anglo-Israel Association, London (UK). 1968.

- Lein, J:** *Land Grab. Israel's Settlement Policy in the West Bank*. Btselem, Jerusalem (Israel) 2002.
- Lipshitz, G:** *Country on the Move: Migration to and Within Israel, 1948–1995*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht (The Netherlands). 1998.
- Lugosi, Gy. (szerk.):** *Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez*. L'Harmattan, Budapest (Magyarország). 2006.
- Mandel, N. J.:** *The Arabs and Zionism Before World War I*. University of California Press, Los Angeles (USA). 1976.
- Maor, M.:** *Developments in Israeli Public Administration*. Frank Cass and Company Ltd., New York (USA). 2002.
- Morris, B.:** *Righteous Victims*. Random House – Knopf, New York (USA). 1999.
- Morris, B.:** *The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited*. Cambridge University Press, Cambridge (UK). 2004.
- Newman, D.:** Internal Migration in Israel: From Periphery to Central–From Rural to Urban. In: Elazar, D. J.–Weinfeld, M. (eds.): *Still Moving: Recent Jewish Migration in Comperative Perspective*. Transaction Books, New Brunswick (USA). 2000. pp. 205–227.
- Pappé, I.:** *A History of Modern Palestine: One Land, Two Peoples*. Cambridge University Press, Cambridge (UK). 2006.
- Pappé, I.:** *The Ethnic Cleansing of Palestine*. One World, London (UK). 2006.
- Razin, E.:** Municipal Reform in the Tel Aviv Metropolis: Metropolitan Government or Metropolitan Cooperation? *Environment and Planning C: Government and Policy*, Volume 14. Issue 1. 1996. pp. 39–54.
- Razin, E.–Hasson, S.:** Urban–Rural Boundary Conflicts: The Reshaping of Israel's Rural Map. *Journal of Rural Studies*, Volume 10. Issue 1. 1994. pp. 47–59.
- Razin, E.–Hazan, A.:** Metropolitanization and Political Change in Israel. In: Hoffmann-M., V.–Sellers, J. M. (eds.): *Metropolitanization and Political Change*. Verlag für Sozialwissenschaften/GWV Fachverlage GmbH, Wiesbaden (Germany). 2005. pp. 395–424.
- Razin, E.–Hazan, A.:** Redrawing Israel's Local Government Map: Political Decisions, Court Rulings or Popular Determination. *Political Geography*, Volume 20. Issue 4. 2001. pp. 513–533.
- Rosen-Zvi, I.:** *Taking Space Seriously: Law, Space, and Society in Contemporary Israel*. Ashgate, Aldershot (UK). 2004.
- Segev, T.:** *One Palestine, Complete: Jews and Arabs Under the British Mandate*. Henry Holt and Company, New York (USA). 2001.
- Shama, A.–Iris, M.:** *Immigration Without Integration: Third World Jews in Israel*. Schenkman Publishing Company, Cambridge (USA). 1977.
- Sharkansky, I.:** Israel: A Metropolitan Nation-state. *Cities*, Volume 14. Issue 6. 1997. pp. 363–369.
- Sharkansky, I.:** *The Political Economy of Israel*. Transaction Publishers, New Brunswick (USA). 1987.
- Shulewitz, M. H.:** *The Forgotten Millions: The Modern Jewish Exodus from Arab Lands*. Continuum, London (UK). 2000.

- Sicker, M.:** *Reshaping Palestine: From Muhammad Ali to the British Mandate, 1831–1922*. Praeger, Westport (USA). 1999.
- Sofer, M.–Applebaum, L.:** The Rural Space in Israel in Search of Renewed Identity: The Case of the Moshav. *Journal of Rural Studies*, Volume 22. Issue 3. pp. 323–336.
- Spilerman, S.–Habib, J.:** Development Towns in Israel: The Role of Community in Creating Ethnic Disparities in Labor Force Characteristics. *American Journal of Sociology*, Volume 81. Issue 4. 1976. pp. 781–812.
- Stein, L.:** *The Hope Fulfilled: The Rise of Modern Israel*. Praeger, Westport (USA). 2003.
- Stein, K. W.:** *The Land Question in Palestine, 1917–1939*. University of North Carolina Press, Chapel Hill (USA). 1984.
- Swirski, S.–Hasson, J.:** *Invisible Citizens. Israel Government Policy Toward the Negev Bedouin*. Adva Center – Information on Equality and Social Justice in Israel, Tel-Aviv (Israel). 2005.
- Torgovnik, E.:** Who Governs? Central Government-Local Government Relations. In: *New Horizons For Local Government*. Harold Hartog School of Government and Policy Tel-Aviv University, Tel-Aviv (Israel). 2005. pp. 16–20.
- Troen, S. I.:** New Departures in Zionist Planning: The Development Town. In: Troen, S. I. –Lucas N. (eds.): *Israel: The First Decade of Independence*. SUNY Press, Albany (USA). 1995. pp. 441–460.
- Yiftachel, O.:** *Ethnocracy: Land and Identity Politics in Israel/Palestine*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia (USA). 2006.
- Yiftachel, O.:** ‘Ethnocracy’: The Politics of Judaizing Israel/Palestine. *Constellations*, Volume 6. Issue 3. 1999. pp. 364–390.
- Yiftachel, O.:** Bedouin Arabs and The Israeli Settler State: Land Policies and Indigenous Resistance. In: Champagne, D.–Abu-Saad, I. (eds): *The Future of Indigenous People: Strategies for Survival and Development*. University of California Press, Los Angeles (USA). 2003. pp. 21–47.
- Yiftachel, O.:** Centralized Power and Divided Space: ‘Fractured Regions’ in the Israeli ‘Ethnocracy’. *GeoJournal*, Volume 53. Issue 3. 2002. pp. 283–293.
- Yiftachel, O.:** Nation-building and the Division of Space: Ashkenazi Domination in the Israeli ‘Ethnocracy’. *Nationalism and Ethnic Politics*, Volume 4. Issue 3. 1998. pp. 33–58.
- Yiftachel, O.:** Neither Two States Nor One: The Disengagement and “Creeping Apartheid” in Israel/Palestine. *The Arab World Geographer/Le Géographe du monde arabe*, Volume 8. Issue 3. 2005. pp. 125–129.

A SZERZŐ FONTOSABB PUBLIKÁCIÓI ÉS ELŐADÁSAI A KUTATÁSHOZ KÖTŐDŐEN

Könyv

Grünhut Z.: *A biztonság kerítése: Új fejezet az izraeli–palesztin konfliktus történetében*. Pécs, Publikon, 2008. 110 p.

Tanulmányok és cikkek

Grünhut Z.: *Az átalakuló rurális Izrael*. In: Kákai L. (szerk.): *Mesterek és tanítványok*. Publikon, Pécs, 2012. (kiadás alatt)

Grünhut Z.: *2+2 opció: a béketeremtés egy újabb alternatívája?* Magen: Politikai, közéleti portál Izrael Államról. 2010. november 4.

Grünhut Z.: *Az izraeli önkormányzati rendszer kialakulásáról*. Új Magyar Közigazgatás 3:(1) 2010. pp. 22–29.

Grünhut Z.: *A modified EI plan for an almost united (and almost Jewish) Jerusalem*. In: *Regional Responses and Global Shifts: Actors, Institutions and Organisations: Regional Studies Association Annual International Conference 2010*. Pécs, Magyarország, Regional Studies Association.

Grünhut Z.: *Vízért szomjazó, véráztatta föld.: Az arab–izraeli konfliktus vízügyi kérdéseiről*. In: Glied V. (szerk.) *Vízkonfliktusok: Küzdelem egy pohár vízért*. Pécs, Publikon, 2009. pp. 83–114.

Grünhut Z.: *Világváros a tavasz dombjain*. Magen: Politikai, közéleti portál Izrael Államról. 2009.

Grünhut Z.: *Az izraeli gazdaság alkalmazkodási folyamata = Economic Adjustment in Israel*. *Fejlesztés és Finanszírozás*, 2009:(4) pp. 62–72.

Grünhut Z.: *Szegénység Izraelben*. Magen: Politikai, közéleti portál Izrael Államról. 2008.

Grünhut Z.: *Zsidók és palesztinok szétválasztása*. Magen: Politikai, közéleti portál Izrael Államról. 2007.

Grünhut Z.: *Aliyah and Yerida*. In: Tarrósy, I. Milford, S. (szerk.): *European Higher Education in a Changing World: A View from the Danube Region*. Pécs, Publikon, 2007. pp. 179–190.

Előadások

Telepítéspolitika Izraelben az ötvenes-hatvanas évek során. Fial Regionalisták VII. Konferenciája, Győr, 2011. október 14–15.

A víz szerepe a közel-keleti konfliktusban. Víz, a konfliktus forrása. Előadások és műhelybeszélgetés az Izraeli Kulturális Intézetben. 2011. április 14.

A modified EI Plan for an almost united (and almost Jewish) Jerusalem. *Regional Responses and Global Shifts: Actors, Institutions and Organisations*. Regional Studies Association Annual Conference, 24–26th May 2010. University of Pécs

A kutatási-fejlesztési szektor területi jellemvonásai Izraelben. A Magyar Regionális Tudományi Társaság VIII. Vándorgyűlése – A tudás szerepe a regionális fejlődésben. Debrecen. 2010. november 18–19.